

Výživné dítěte při nedoloženém příjmu rodiče

KAREL SVOBODA

SOUDCE KRAJSKÉHO SOUDU V PLZNI, PŘÁVNICKÁ FAKULTA UP V OLOMOUCI

I když je řízení ve věcech péče o nezletilé ovládáno vyšetřovací zásadou (§ 20 odst. 1, § 21 ZŘS), tato zásada sama o sobě nezaručí, že výživné bude stanoveno na základě správně a úplně zjištěných faktů, pokud osoba, která je povinna platit výživné, zatají část svých příjmů a soud nemá rozumnou možnost, jak skutečnou výši příjmů této osoby zjistit. Za takových okolností jak úprava do 31. 12. 2013 (§ 85a ZOR), tak nynější předpisy (§ 916 NOZ) ustavovaly, resp. ustavují vyvratitelnou skutkovou fikci, že výživou povinná osoba, která neposkytne údaje potřebné pro zjištění svého příjmu, vydělává zákonem stanovený násobek životního minima. Jde-li o prokazování příjmů, je tedy povinná osoba za výše uvedených okolností zatížena specifickým břemenem tvrzení a prokazování výše příjmů.¹ Na základě porovnání dřívějších a nových ustanovení nyní objasníme podstatu tohoto zvláštního břemene a podmínky pro jeho nastolení. Poté vyhodnotíme, do jaké míry a případně v čem lze aktuální úpravu pokládat za pokrok.

Nuance mezi starou a novou úpravou

Podle § 85a odst. 1 ZOR rodič, který má příjmy z jiné než závislé činnosti podléhající dani z příjmů,² je povinen soudu prokázat své příjmy, předložit podklady pro zhodnocení svých majetkových poměrů a umožnit soudu zjistit i další skutečnosti potřebné pro rozhodnutí zpřístupněním údajů chráněných podle zvláštních předpisů. Nesplní-li rodič tuto povinnost, má se za to, že jeho průměrný měsíční příjem činí 12,7násobek životního minima jednotlivce podle zvláštního právního předpisu.³

Podle § 916 NOZ neprokáže-li v řízení o vyživovací povinnosti rodiče k dítěti nebo o vyživovací povinnosti jiného předka k nezletilému dítěti, které nenabylo plně svéprávnosti, osoba výživou povinná soudu řádně své příjmy předložením všech listin a dalších podkladů pro zhodnocení majetkových poměrů a neumožní soudu zjistit ani další skutečnosti potřebné pro rozhodnutí zpřístupněním údajů chráněných podle jiného právního předpisu, platí, že prů-

měrný měsíční příjem této osoby činí pětadvacetinásobek částky životního minima jednotlivce podle jiného právního předpisu.

Na rozdíl od právní úpravy účinné do 31. prosince 2013 (§ 85a odst. 1 ZOR) nynější normy připouštějí využití výdělkové fikce jen při stanovení výživného pro nezletilé a nikoliv zcela svéprávné dítě, nikoliv tedy i při stanovení výživného zletilého dítěte. Výdělkovou fikci lze za takových okolností použít i vůči jiným předkům, než jen ve vztahu k rodičům (§ 916 NOZ). Literatura komentující normy účinné do 31. prosince 2013 využití výdělkové fikce vůči jiným přímým příbuzným dítěte než rodičům vylučovala.⁴

Povšimněme si, že do 31. prosince 2013 bylo možné vůči výživou povinnému rodiči uplatnit fikci příjmu jen tehdy, když měl příjem z činnosti, která nepodléhala dani z příjmů (§ 85a odst. 1 ZOR). Z nynější úpravy lze uzavřít, že fikci příjmu lze uplatnit i v případech jakéhokoliv nedoloženého a třeba i zaměstnaneckého příjmu rodiče, samozřejmě jen tehdy, když je během řízení prokázáno, že takového příjmu, jehož výše není doložena, rodič skutečně dosahuje. Ust. § 916 NOZ míří především na situace, kdy údaje, které rodič odmítl poskytnout, jsou sice k dispozici konkrétní státní instituci, avšak jsou pro účely civilního řízení znepřístupněny zvláštním právním předpisem. Takovým právním předpisem nyní může být nejen zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ale i normy, které chrání obchodní tajemství apod. Norma však podle našeho názoru dopadá i na situace, kdy výživou povinný rodič prokazatelně zatajuje své příjmy, případně jejich výši, i v situacích, kdy údaje o těchto příjmech neevduje žádná instituce.

I když dikce ust. § 916 NOZ není zcela dokonalá, lze na jejím základě s využitím argumentu *a similibus* uzavřít, že sankce za zatajení majetko-

¹ Tedy povinností vyvrátit závěr soudu o tom, že je na místě využít fikce výdělků. Blíže o povinnosti k předložení tzv. protidůkazu viz níže.

² Zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

³ Tímto předpisem byl § 2 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

⁴ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. Zákon o rodině / Zákon o registrovaném partnerství, C. H. Beck, 4. vydání, 2009, s. 417–418.

vých poměrů výživou povinné osoby postihne nejen, neuvede-li a nedoloží-li v úplnosti své aktuální příjmy, ale i pokud se téhož nedopatření dopustí ve vztahu ke svému ostatnímu majetku (např. zatají, že je vlastníkem hodnotných movitých věcí). Fakt, že sankce se projeví tím, že soud výživné vypočte z příjmu ve výši pětadvacetinásobku částky životního minima, na právě uvedeném závěru nic nemění. Smyslem této sankce je, aby výpočet soudu při stanovení výživného byl co nejjednodušším a dostatečně tíživým způsobem, kterým se kapitalizuje a paušalizuje jak nedoložený aktuální příjem, tak jiný majetek, který povinný soudu zjevně zatajil a jehož výši soud nemá možnost ani rámcově zjistit.

Podmínky pro nastolení výdělkové fikce

K doložení svého příjmu je rodič povinen poskytnout soudu všestrannou a aktivní součinnost, zejména předložit veškeré informace a doklady, které dokumentují výši těchto příjmů a věrohodnost již předložených informací a podkladů. Proto nepostačí, pokud povinný rodič předloží pouze daňové přiznání za rozhodné období, aniž by zároveň na výzvu soudu nepředložil další související listiny, jako jsou např. peněžní deník, kniha jízd, přehled odpisů, apod. Neprokázaným příjmem rodiče, který může vést k nastolení výdělkového předpokladu dle § 916 NOZ, může být i neochota výživou povinného rodiče sdělit, jakou částkou mu přispívají na výdaje jeho příbuzní. Např. rodič je zcela bez prostředků a uvádí, že žije z financí, které mu poskytují jeho vlastní rodiče. I takový příjem je totiž příjmem, z něhož lze určit výživné rodiče k dítěti, neboť zvyšuje životní úroveň výživou povinného rodiče (§ 915 odst. 1 NOZ).

Předloží-li výživou povinný rodič jen daňové přiznání, je nepředložení dalších podkladů o výdělkových příjmových poměrech výživou povinného rodiče důvodem pro využití příjmové fikce jen tehdy, když další skutečnosti zjištěné během řízení zřetelně nasvědčují tomu, že příjem rodiče je ve skutečnosti vyšší, než plyne z daňového základu. Takovou indicií může být např. prokázané zakoupení věci (věcí), které se vymyká majetkovým možnostem rodiče vyplývajícím ze zjištěného základu daně. Důvodem pro nastolení výdělkové fikce by mohla být i skutečnost, že rodič uplatňuje svoje náklady na podnikání zákonným paušálem, což samo o sobě vzbuzuje pochybnosti o tom, zda jsou jeho skutečné náklady skutečně takto vysoké. Informaci a podklady, na jejichž základě by soud mohl uzavřít, že zjištěný základ daně nemá být

vodítkem pro určení výživného, by měl poskytnout především druhý z rodičů. Právě od něho (nikoliv od soudu, který zpravidla není podrobně informován o možných a skrytých aktivitách výživou povinného rodiče), lze očekávat, že tyto podklady poskytne. I když je řízení o výživném nezletilých dětí ovládáno zásadou vyšetřovací, nemá být nástrojem k tomu, aby pečující rodič získal ucelený přehled o aktivitách výživou povinného rodiče, včetně získání přístupu k listinám, které tvoří předmět obchodního tajemství. I v nesporném řízení platí, že bez informace, která soud vede k objektivně odůvodněné obavě, že výživou povinný rodič část svých příjmů tají, nemá být po výživou povinném rodiči vyžadováno poskytnutí veškerých listin, které souvisejí s jeho podnikatelskou činností.⁵ Do jisté míry tedy lze hovořit rovněž o tom, že i rodič, který se domáhá stanovení vyššího výživného po druhém z rodičů, nese odpovědnost za výsledek řízení.

Specifické břemeno k doložení majetkových a příjmových poměrů ve smyslu § 916 NOZ výživou povinnému vzniká až tehdy, když se soudu přes veškerou racionální snahu nepodaří zjistit majetkové a výdělkové poměry povinného z jiných důkazních prostředků, které jsou rozumně dostupné. Např. příjmy povinného živnostníka lze zjistit i např. výsledkem jeho spolupracovníka, o němž je soudu známo, že se s povinným dělí rovným dílem na jeho ziscích apod. Využití výdělkové fikce není přípustné, pokud by soud mohl výši příjmů rodiče alespoň rámcově zjistit tím, že si od finančního úřadu vyžádá sdělení o základu daně. Finanční úřad je totiž podle zákona č. 337/1992 Sb. povinen tuto informaci soudu rozhodujícímu o výživném sdělit. Je pravdou, že sdělení o základu daně rodiče nemusí soudu poskytnout přesný a ani pravdivý přehled o příjmech rodiče, protože účetnictví rodiče nemusí být úplné nebo přesně zpracované. Nicméně na jeho podkladu je možné dospět k jistému náhledu na příjmy rodiče a může vést k závěru, že využití příjmové fikce dle § 916 NOZ bylo nepřiměřeně přísné. Při úvaze o zcela konkrétní výši příjmu rodiče soud za takových okolností vychází z horní hranice odhadu možných majetkových příjmů rodiče.

Smyslem § 916 NOZ není stanovení výživného povinnému na základě příjmové fikce, která zcela jistě neodpovídá majetkovým poměrům a výdělků povinného a k tomuto závěru lze dospět navzdory tomu, že výživou povinný rodič zaviněně nerozkryl výši svých příjmů. Opačný

⁵ K problematice nepřipustného lovení důkazů viz např. MACUR, J. *Kompenzace informačního deficitu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2000.

závěr by vedl k popření vyšetřovacího principu, který soudu v tzv. nesporných řízeních ukládá, aby se co nejúplněji přiblížil zjištění skutkového stavu. Např. jestliže sice povinný je formálně podnikatelem, avšak ze soudu dostupných důkazních prostředků plyne, že jeho příjmy z podnikatelské činnosti jsou minimální (např. živnosti se věnuje jen příležitostně a dosahuje příjmů řádově v tisících korun ročně, bylo by využití zákonné příjmové fikce ve výši dvacetipětinásobku životního minima měsíčně zjevně nepřiměřené (srov. s § 2 odst. 2,3 NOZ). Za takových okolností soud na základě ostatních důkazních prostředků odhadne maximálně možný, avšak reálný příjem a majetek povinného a na základě tohoto odhadu určí výši výživného.⁶ Pokud soud může opatřit důkazy, na jejichž základě si lze opatřit věrohodnou, i když rámcovou představu o příjmových a majetkových poměrech povinného, sankce dle § 916 NOZ se neuplatní.⁷

Doba a způsob uplatnění protidůkazu

Výživou povinný rodič může kdykoliv během řízení (i po podání odvolání, viz § 28 ZŘS) navrhnout důkazní prostředky, které soud přesvědčí o tom, že využití výdělkové fikce dle § 916 NOZ již není na místě. Je však jeho věcí, aby svými tvrzením a důkazními prostředky, které nabízí, soud přesvědčil o tom, že původní nedostatek v jeho tvrzeních a důkazech o tom, že nemá žádné jiné příjmy a majetek, než které původně uváděl, je tím zhojen. Postačí, když soud nebude mít důvod pochybovat o tom, že nynější tvrzení a důkazní prostředky, které povinný dodatečně soudu poskytl, neposkytují soudu rozumný důvod k pochybnostem o tom, že nyní již jde o komplexní a pravdivé podklady.

O tom, že tvrzení a podklady, které dodal povinný soudu, nejsou podle názoru soudu vyčerpávající a že na základě jejich neúplnosti soud může uzavřít, že je na místě využít § 916 NOZ a vypočítat výživné povinného z pětadvacetinásobku životního minima měsíčně, musí být povinný předem poučen (§ 5, § 118a odst. 1–3 OSŘ). Toto poučení soudu o možném využití příjmové fikce může absentovat jen tehdy, když povinný neposkytl vůbec žádné informace o svých příjmech a výdajích a muselo mu být z toho důvodu předem zřejmé, že soud nebude mít k dispozici dostatek věrohodných důkazních prostředků, na jejichž základě by si učinil představu o jeho majetkových nebo výdělkových poměrech.

Nedostaví-li se povinný k jednání, avšak tvrdí a prokazuje své výdělkové poměry, i když podle názoru soudu neúplně, zpravidla to bude

důvodem odroku jednání s tím, že povinný bude poučen o svém břemeni tvrdit a prokazovat své příjmy v úplnosti s rizikem, že jinak soud využije § 916 NOZ. Soud povinnému zároveň objasní konkrétní důvody, pro které se domnívá, že fakta a důkazní prostředky sdělené povinným pokládá za neúplné. Poučení, které je obdobou § 118a odst. 1–3 OSŘ, soud musí poskytnout i pečujícímu rodiči, který se domáhá stanovení vyššího výživného, pokud přehodnotí své dřívější a účastníkům prezentované stanovisko, že je namístě využít příjmové fikce podle § 916 NOZ. Poučení o hrozící sankci za nedostatečná skutková tvrzení nebo za jejich neprokázání (§ 118a odst. 1–3 OSŘ) sice soud účastníkům nevnučuje,⁸ ale nelze pominout, že řízení o výživném nezletilého dítěte je nesporným řízením a soud musí učinit přiměřené kroky k tomu, aby si účastníci byli skutečně vědomi následků své nečinnosti při naplňování povinnosti tvrdit a prokazovat. Teprve pokud výživou povinný rodič na upozornění soudu nezareaguje nebo zareaguje nedostatečně, nastoupí výdělková fikce.

Změna poměrů jako důvod pro změnu výživného stanoveného na základě fiktivního výdělku

Aktuální právní úprava neřeší, jak má soud postupovat za situace, kdy původní výživné bylo stanoveno výdělkovou fikcí dle § 916 NOZ a posléze výživou povinný rodič podá návrh na snížení své vyživovací povinnosti s odůvodněním, že jeho příjmy se v mezidobí snížily (§ 923 odst. 1 NOZ). Při řešení tohoto problému je třeba vyjít z předpokladu, že nové rozhodnutí nemá výživou povinnému rodiči umožnit, aby negoval účinky rozsudku o výživném, které bylo stanoveno výdělkovou fikcí tím, že později doloží své příjmy nebo doplní podklady, po jejichž předložení soud již nebude moci shledat důvody pro využití výdělkové fikce. To znamená, že rodič, který se bude domáhat snížení výživného, bude muset tvrdit a prokázat, že od vydání původního rozsudku došlo ke skutečnému poklesu jeho příjmů. Této povinnosti se nezhostí, pokud v novém řízení nedoloží dostatečné podklady o svých příjmech v době původního rozhodnutí, které má být změněno, a samozřejmě i úplně a pravdivé podklady o je-

⁶ Srov. s rozsudkem Městského soudu v Praze ze 7. 12. 1999, sp. zn. 16 Co 492/99.

⁷ Tzv. převrácení důkazního břemene nemá vést k nepřiměřeně přísnému následku vůči osobě, která důkazní nouzi zaviněně způsobila. Srov. např. s MACUR, J. Důkazní břemeno v civilním soudním řízení. Brno: Masarykova univerzita, 1995.

⁸ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 25 Cdo 214/2006.

ho současných možnostech, schopnostech a majetkových poměrech. Postup soudu bude takový, že porovnáním dřívějších a nynějších poměrů povinného zjistí, zda a o jakou poměrnou část příjmy rodiče poklesly a o tento poměr případně výživné sníží (samozřejmě při současném zohlednění dalších skutečností ovlivňujících výši výživného).

Úvaha, podle níž výživné, které jednou bylo stanoveno na základě výdělkové fikce, nelze snížit, je nesprávná, protože nemá oporu v zákoně. Pokud by chtěl zákonodárce u výživných stanovených na základě výdělkové fikce takového efektu dosáhnout, jistě by tento záměr výslovně vyjádřil v ust. 923 odst. 1 NOZ. To se však nestalo. Na druhé straně nelze připustit, aby výživou povinný rodič dosáhl neúčinnosti původního rozsudku jen tím, že se odhodlá k prokázání svých skutečných příjmů, které v původním řízení zaviněně zatajil. Takový přístup by byl obcházením ust. § 916 NOZ.

Závěrem

Je třeba ocenit, že ust. § 916 NOZ umožňuje soudu využít vůči výživou povinnému rodiči výdělkové fikce i tehdy, když rodič ze své viny nedoložil příjem jakéhokoliv typu, nejen příjem, který pochází z jiné než závislé činnosti podléhající dani z příjmů. Za správné pokládáme i to, že výdělkové fikce lze využít nejen vůči rodiči, ale i ve vztahu k jinému předku, který má vyživovací povinnost k nezletilému dítěti.

Naopak za krok nikoliv korektním směrem pokládáme skutečnost, že zákonodárce bez jakéhokoliv odůvodnění umožňuje využít výdělkové fikce jen na stanovení výživného za dobu do dosažení zletilosti nebo svéprávnosti dítěte.⁹ Novou úpravu je sice možné hájit s tím, že říze-

ní o výživném za dobu po dosažení zletilosti nebo svéprávnosti dítěte již není řízením ve věci péče o nezletilého (§ 466, § 477 ZŘS), není tedy ovládáno vyšetřovací zásadou a je tedy věcí dítěte, aby tvrdilo a prokázalo, jakého příjmu povinný rodič dosahuje. Na druhé straně ani po zletilém dítěti nelze spravedlivě žádat, aby poskytl tvrzení a důkazy o skutečnostech na straně výživou povinného rodiče, k nimž nikoliv svou vinou nemá a ani nemůže mít přístup. Dokud předpisy hmotného nebo procesního práva neustaví i pro účely sporného řízení obecný postup, jak vyřešit skutkovou a důkazní nejistotu v neprospěch účastníka, který tuto nejistotu způsobil, bylo na místě zachovat možnost využití fikce výdělků rodiče i při stanovení výživného za dobu po dosažení zletilosti nebo svéprávnosti dítěte. Podle našeho názoru by bylo dokonce vhodné, aby fikci výdělků bylo možné uplatnit nejen vůči rodiči, ale i ve vztahu k jinému předkovi, který je povinen dítě vyživovat. Samozřejmě jen za předpokladu že tento předek evidentně zatajuje své majetkové poměry.

Nové úpravě rovněž lze vytknout, že se nezabývá způsobem určení výživného pro případ, že se povinný rodič domáhá snížení výživného s odůvodněním, že jeho příjmy od rozhodnutí na základě příjmové fikce poklesly. Mlčení zákona v tomto směru však lze překlenout výkladem, který jsme v článku popsali.

⁹ Důvodová zpráva k ust. § 916 až § 919 NOZ tento krok nijak nevysvětluje fikce výdělků. Blíže o povinnosti k předložení tzv. protidůkazu viz níže.

PRŮVODCE REKODIFIKACÍ

Řešíte problémy v souvislosti s rekodifikací soukromého práva?

**REKODIFIKACE
& PRAXE**

Nový časopis, který se zaměřuje na praktická řešení problémů souvisejících s rekodifikací soukromého práva.

Objednávejte na www.wk-rekodifikace.cz/casopis-rekodifikace-a-praxe.html